

Speech van Marjolijn Olde Monnikhof, plaatsvervangend directeur Sociaal en Cultureel Planbureau, die zij uitsprak tijdens het afscheid van SCP-directeur Kim Putters op maandag 30 mei 2022 te Amare Den Haag.

Goedemiddag allemaal. Heel hartelijk welkom allemaal. En hallo, lieve Kim (en voor het publiek, nee, zo spreek ik hem gewoonlijk niet aan alhoewel wij binnen het SCP wel tutoyeren). Vandaag is het zover, je laatste dag bij het SCP en daar willen we deze dag uitgebreid bij stil staan.

Voordat we verder met jou gaan zal ik eerst mezelf te introduceren. Mijn naam is Marjolijn Olde Monnikhof. Ik vorm samen met Kim de directie van het SCP. Ik mag u vanmiddag als dagvoorzitter meenemen langs alle onderdelen van het programma.

Zoals de meeste SCP-ers wel weten, zeg ik altijd dat ik de leukste baan van de wereld heb. Omdat ik mag werken voor het SCP: waar zeer deskundige, gedreven en leuke mensen werken en waar nagedacht wordt over belangrijke maatschappelijke opgaven. Maar vooral omdat ik dat samen met jou mocht doen Kim. Daar afscheid van nemen doet ook een beetje pijn.

Dus het voelt bitterzoet dat ik jou, je familie en al je gasten door dit afscheid mag loodsen. Omdat het een beetje pijn doet en tegelijkertijd er alle reden is om vandaag met trots terug te kijken naar 9 jaar Kim Putters als algemeen directeur van het SCP. Dus laten we dat doen: persoonlijk maar vooral vanuit de inhoud.

Daar zijn we vanmiddag al mee begonnen. Met een kennissymposium over het thema de menselijke staat. Waarin het SCP nog een keer het belang en de urgentie naar voren bracht om het perspectief van mensen centraal stellen in het werk van de overheid (dus ook in ons eigen werk). We hebben ook gekeken naar hoe je dat kan doen en wat het van ons allemaal (werkend bij de overheid) vraagt. Voor dat symposium schreef Kim, geheel in stijl mag ik wel zeggen, een essay waarin hij uiteenzet hoe burgerperspectief er uit ziet en waarin hij handvatten biedt om daar daadwerkelijk mee aan het werk te gaan. Het thema sluit naadloos aan bij het thema van vanmiddag: burgerperspectieven in een veranderende samenleving.

Want natuurlijk is er inhoud te bespreken tijdens het afscheid van Kim. Dat staat centraal met sprekers als Carola Schouten, Geert ten Dam en Kim zelf. Maar er zijn ook een paar verrassingen voor Kim en Kim heeft mij gevraagd de meer persoonlijke noot toe te voegen. En u begrijpt dat laat ik me niet twee keer zeggen (en ik denk dat Kim daar nu spijt van heeft).

Kim als boegbeeld

Dus laat ik voordat ik de eerste spreker introduceer beginnen met u een eerste inkijkje in de wereld achter de entiteit Kim Putters te geven. Bij elke spreker die ik voor u aankondig, sta ik stil bij de verschillende rollen die Kim de afgelopen jaren had. Ik begin met Kim in rol van boegbeeld van het SCP.

U zult het allemaal met mij eens zijn dat Kim een ongelooflijk inspirerend boegbeeld van het SCP is geweest (en dat 'inspirerend' zeg ik met een knipoog, maar daar kom ik zo op terug). Dat Kim daarmee het SCP nog beter heeft gepositioneerd dan het al was. Dat hij het talent heeft om op allerlei verschillende plekken – in de media, in de ministerraad, op een podium, bij het bedrijfsleven – een beschaafde, beleefde en begeesterde manier zijn verhaal te vertellen. En dat zijn duiding van de samenleving de afgelopen jaren enorme impact heeft gehad.

En ik weet dat het er aan de buitenkant volstrekt ontspannen, natuurlijk en improviserend uit ziet maar ik kan u nu vertellen dat dat niet zo is. Daar wordt keihard voor gewerkt. Elk optreden wordt

meer dan grondig voorbereid. Medewerkers worden gemobiliseerd voor de bouwstenen van het verhaal of een feitencheck. En ik kan u zeggen dat Kim voor elk optreden onderzoeksgegevens stampt: de laatste rapporten worden nog eens gelezen, de resultaten uit het hoofd geleerd. En dat hij altijd gespannen en zenuwachtig is voor elk optreden (en dat we dat intern allemaal merken).

Maar bouwstenen zijn niet genoeg: Kim wil een overkoepelend verhaal vertellen waarin de verschillende onderzoeken als het ware aan elkaar verbonden worden en het moet gericht zijn op wat de ander nodig heeft. Er zijn vaak meer dan 10 conceptversies (wat zeg ik, 20, waar onze afdeling communicatie soms vrij nerveus van wordt) omdat hij blijft schaven aan een bijdrage die zo goed mogelijk is afgestemd op het publiek waarmee hij spreekt.

Juist omdat hij zich zo grondig voorbereidt kan hij op het moment zelf heel goed improviseren en aansluiting zoeken bij de ander. En daardoor raakt Kim zo vaak een snaar. Dat is te danken aan de kwaliteit van zijn inhoudelijke boodschap maar ook aan de persoon die hij is. Hij is zoals mensen op basis van zijn media-optredens denken: begaan en betrokken, menselijk, op zoek naar verbinding, heeft de drive om tot nut te zijn en te helpen en neemt iedereen (zonder onderscheid te maken naar rangen en standen) bloedserieus.

Dat hij een snaar weet te raken merken wij in het aantal uitnodigingen dat hij elke dag krijgt om te komen spreken. Als hij zou willen, zou hij 7 dagen per week minstens 5 presentaties kunnen geven. We merken aan het feit dat bij elke gebeurtenis (of het nu om de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen gaat, de gevolgen van Corona voor kinderen op school, of protesten op het Malieveld is) iedereen wil weten hoe hij die gebeurtenis duidt en vraagt of hij dat wil komen vertellen. Dat is veel meer dan hij aan kan (en hij kan echt ongelooflijk veel aan). En 'nee' zeggen is niet 1 van zijn grootste kwaliteiten. Elke weigering gaat hem aan het hart. Dat maakt dan ook dat wij in de directie het bespreken van de excellijsten met uitnodigingen tot het meest afschuwelijke moment van de week hebben uitgeroepen.

Kim is dus - zoals ik al zei - een zeer effectief boegbeeld van het SCP. Hij is rolvast en werkt vanuit het besef dat inspireren niet voldoende is (dus hem alleen vragen om te komen inspireren is nooit voldoende, daar komt hij niet voor). Volgens hem moet je vanuit je onafhankelijke rol als planbureau het ook aandurven om naast je belangrijkste doelgroepen te gaan staan en je handen uit de mouwen te steken met hen samen. Bijvoorbeeld tijdens de coronacrisis. Maar ook vandaag, tijdens het kennissymposium. Daar zit de echte impact van zijn werk.

De eerste spreker van vanmiddag, Minister Carola Schouten, heeft Kim in zijn functie als boegbeeld binnen de politieke arena meegemaakt. Eerst als Kamerlid: zij zat in de Tweede Kamer, Kim in de Eerste Kamer. Daarna in de kabinetsonderhandelingen waar men vanuit haar partij de zogenaamde 'Putterstoets' suggereerde en toen ook nog in twee kabinetten. Ik ben ontzettend blij dat ze bereid is vandaag hier te spreken op het afscheid van Kim en hoop en verwacht dat ze als minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen zeker geen afscheid neemt van het SCP. Ik vraag uw applaus voor Minister Carola Schouten.

Kim en de inhoud

Hartelijk dank voor uw vriendelijke woorden. En dan weer terug naar Kim. We hadden het net over Kim als zichtbaar (en inspirerend) boegbeeld van het SCP. Zo zichtbaar dat je soms zou vergeten dat de basis van het werk (en het talent) van Kim in de inhoud ligt. Want niet alleen vraagt het inhoud om maatschappelijke ontwikkelingen te duiden, maar ook om richting te geven aan een organisatie als het SCP op zo'n manier dat de kennis die je ontwikkelt ook nog impact heeft op beleid en samenleving.

Kim is enorm inhoudelijk gedreven, heeft een scherpe geest, denkt snel en creatief en is voordat je het door hebt en zonder adem te halen alweer door naar het volgende punt. Het vraagt inhoud om thema's als scheidslijnen, kansenongelijkheid en structurele ongelijkheid in onze samenleving te agenderen en de consequenties voor de kwaliteit van de samenleving in termen van bijvoorbeeld sociale samenhang, onderling vertrouwen en vertrouwen in de politiek te doordenken. Natuurlijk kon Kim daarbij leunen op de enorme expertise binnen het SCP, maar het vraagt dus ook een overkoepelend verhaal over de samenleving. En Kim dwingt zichzelf altijd om te checken of dit vanuit wetenschappelijke inzichten klopt. Zodat zijn verhaal niet zomaar een verhaaltje is maar echte kennis waar beleid en samenleving mee verder kunnen.

En dat is zoeken. Hoe breng je naar buiten dat het gemiddeld gezien goed gaat met de Nederlandse samenleving, dat het veel mensen prima lukt om hun leven te leven (en het liefst met zo min mogelijk inmenging van beleid) maar dat dat niet voor iedereen geldt? Hoe geef je inhoud aan een genuanceerde boodschap van het SCP als de hele wereld over elkaar heen buitelt om te zeggen dat het de verkeerde kant op gaat? Dat is zo hardnekkig dat Kim na het verschijnen van de sociale staat in Nederland op het matje bij de Wereld draait door werd geroepen omdat het SCP beweerde dat het in een periode van 10 jaar eigenlijk met heel veel mensen beter gaat. Uit datzelfde onderzoek bleek overigens ook dat dat – ondanks de economische voorspoed - voor een groep mensen niet geldt).

En ondanks het feit dat Kim intern best wel eens verzucht “waarom het nu niet gewoon over de inhoud kan gaan” kunnen we toch best concluderen dat het bij hem in ieder geval heel vaak over die inhoud gaat. Met de afgelopen periode misschien wel steeds meer nadruk op het serieus nemen van mensen, waarschuwen voor het wegstappen van de ontwikkeling dat het met sommigen steeds beter gaat maar met anderen juist niet en dat dat iets vraagt van overheid, burgers en bedrijfsleven. Dus eigenlijk van de hele samenleving.

Ik voeg daar altijd graag aan toe: mensen zijn zo gek nog niet, dus neem ze serieus, laat ze in hun waarde, probeer ze echt te snappen, betrek ze en kijk uit met over- en onderschatting.

En daarmee ben ik bij de volgende spreker: Prof. Dr. G.T.M. (Geert) Ten Dam - voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam en (!) collega kroonlid van de SER. Zij brengt een realistisch perspectief in bij de maatschappelijke discussie op hoe je naar de burgers kijkt en wat je van ze mag verwachten. Ik ben ontzettend trots dat zij vandaag met ons in gesprek wil over hoe je echt naar die burger, die mens, kan kijken en dat het vraagt dat je die mens echt wil zien. Een hartelijk applaus voor Geert ten Dam.

Kim en het SCP

Geert ten Dam hartelijk bedanken. En dan weer terug naar Kim. Naast boegbeeld van het SCP en een tomeloze drive op inhoud heeft Kim de afgelopen 9 jaar natuurlijk ook nog eens vorm en sturing gegeven aan de verandering die het SCP heeft doorgemaakt. Een van zijn grootste wapenfeiten is dat het SCP tegenwoordig structureel gefinancierd wordt. Zoals dat bij een planbureau hoort. Dat betekent namelijk dat het SCP onafhankelijk zijn eigen agenda bepaalt, uiteraard in verbinding met beleid, wetenschap en samenleving, maar zonder inmenging vanuit de politiek of departementaal Nederland. De directeur stelt van het planbureau stelt het werkprogramma jaarlijks vast, gehoord het gevoelen van de ministerraad.

Met die financiering is het SCP in staat om de omwenteling te maken naar een planbureau dat vanuit zelf geformuleerde maatschappelijke opgaven kennis genereert en ontsluit ten behoeve van beleid en samenleving. En dat was en is – mogen we wel zeggen – geen gemakkelijke veranderopgave. Het

heeft veel gevraagd van de organisatie, onze omgeving en van onszelf. Er zijn wel eens momenten geweest (sporadisch hoor) dat we dachten dat het niet ging lukken maar het lukt wel!

We zijn dan ook heel trots en blij met het oordeel van de visitatiecommissie die concludeert dat het SCP zijn taak uitstekend vervult en er nog beter voor staat dan vijf jaar geleden. De commissie ondersteunt de ingezette koers voor de toekomst waarmee we onze relevantie willen bestendigen. Ik moet bekennen dat Kim en ik het proces met de visitatiecommissie best spannend vonden, het voelde een beetje als examen doen. Een examen waar we met vlag en wimpel voor zijn geslaagd en waar Kim enorm trots op kan.

Daarnaast heeft Kim ook heel veel voor de interne organisatie betekend. Kim, jij hebt ervoor gezorgd dat het SCP een fijnere werkplek werd terwijl het SCP tegelijkertijd van grotere waarde werd voor onze kennisafnemers. Waar al onze collega's serieus worden genomen, op waarde worden geschat en worden gewaardeerd, waar ruimte is om te leren en fouten te maken (althoewel we daar helemaal niet van houden natuurlijk).

Door al het werk wat je in de buitenwereld doet was er wel al die tijd een worsteling die te maken had met nabijheid. Het risico dat je soms mijlenver vooruit liep op ons was vrij groot. En het hele SCP (inclusief jij zelf) moet elke dag opnieuw weer dealen met het feit dat de buitenwereld alleen jou wil zien en horen en alleen door jou geïnspireerd wil worden.

Maar je geeft op 1 onderdeel echt consequent het verkeerde voorbeeld. Het aantal uren dat jij werkt is echt niet normaal. Je bent niet bij te houden. De hoeveelheid mails die de hele organisatie dag in en dag uit van jou moet verstouwen is niet bij te houden en dan weet ik dat je je nog inhoudt. Als ik alle boeken, artikelen en beschouwingen die jij me stuurt zou lezen, is er geen tijd meer om te slapen. Maar jij leest ze. Als ik elk stuk dat aan ons wordt voorgelegd met de vraag om inhoudelijk commentaar te leveren van begin tot eind echt goed zou moeten lezen en dan nog commentaar zou moeten geven dat het stuk verder brengt en beter maakt, is er geen tijd meer voor familie en gezin. Maar jij doet het. En als ik bij elke nieuwe vierde, vijfde en zesde versie opnieuw fris zou moeten kijken of het niet toch anders moet, is er geen tijd meer voor mijn baan. Maar jij doet het.

En althoewel ik weet dat je echt vindt dat ik en al onze collega's tijd moeten maken voor werk, reflectie, gezin, sociaal leven en slaap, is jouw gedrag toch te aanstekelijk.

Even voor het publiek: Kim is vrij serieus tijdens het werk: hoge ambitie, belangrijke inhoud, best nog wat te ontwikkelen en dus heel hard werken. Maar dat wil niet zeggen dat er geen ruimte is voor enthousiasme, genieten en plezier. Dat ligt dan wel vaak in de inhoud: de prachtige projectplannen die wij voorbij zien komen in het DO, de methodologische vernieuwing binnen het SCP of energie van samenwerking met anderen. En gelukkig is er ook ruimte voor gloeiende trots op de hele organisatie die ondanks verandering en onzekerheid zichzelf in kleine stapjes opnieuw uitvindt.

Ik denk wel dat veel mensen bij ons intern zich nauwelijks kunnen voorstellen dat Kim ook nog een privéleven heeft. Maar hij is dol op zijn vriend Marhijn, zijn familie en vrienden. Hij doet aan zwemmen, schaatsen en skiën en ook zo nu en dan gewoon de was. Okay, okay ik heb hem in al die jaren niet kunnen verleiden 'The hitchhikers guide to the galaxy' te lezen (en hij leest wel Donald Duck he?), een film over het Marvel-Universe te kijken of om toch met me mee te gaan naar een popconcert (daar is denk de komende maanden wel tijd voor toch?) maar we hebben wel plezier gemaakt en ontzettend gelachen.

Maar zelfs voor mij was het een openbaring hoe hard Kim kan lachen om toch wel vrij platte grappen. We zijn samen naar een voorstelling van Paul de Leeuw geweest en ik kan me geen woord

meer herinneren van wat Paul heeft gezegd. Ik kan me alleen maar een schaterlachende Kim herinneren.

En daarom hebben we Paul gevraagd vandaag speciaal voor Kim te komen optreden. Gelukkig was zijn antwoord: natuurlijk kom ik voor Kim. Dus deze is helemaal voor jou Kim: Paul de Leeuw.

Kim en de gemiddelde burger

En dan zou het fijn zijn als je nu even naast me zou willen komen staan Kim. Want het typeert je natuurlijk dat je als cadeau een bijdrage van ons allemaal vroeg aan Knitted Knockers: een wereldwijd netwerk van vrijwilligers die gratis (borst)protheses breien en haken voor vrouwen die een borstamputatie hebben ondergaan ten gevolge van kanker. Kims moeder Annie maakt er samen met andere vrijwilligers het verschil voor veel vrouwen. Kim is daar heel trots op

Maar dat kunnen we natuurlijk niet helemaal over onze kant laten gaan. Maar wat geef je dan? Je hebt ondertussen genoeg schilderijen met koeien. Het liefst had ik het zo georganiseerd dat het hele SCP en de begeleidingscommissie van het SCP hier om ons heen had komen staan. Maar dat vraagt teveel tijd. Dus we doen het even zo: mag het zaallicht aan?

Zouden dan eerst mensen van onze begeleidingscommissie willen opstaan? En dan alle medewerkers van het SCP? Kijk maar even goed: dit zijn de mensen die de afgelopen jaren om jou heen hebben gestaan. En namens al die mensen mag ik je een cadeau geven dat symbool staat voor jouw werk (u mag weer gaan zitten).

Binnen het SCP kennen wij als geen ander het gevaar van gemiddelden. Want wat zegt een gemiddelde tevredenheid met het leven? Wat zegt het gemiddelde vertrouwen in instituties en politiek? Wij weten dat als je 1 spade dieper kijkt er grote verschillen tussen mensen zijn en dat die verschillen relevant zijn om te begrijpen én dat die verschillen tussen mensen weer invloed hebben op bijvoorbeeld sociale samenhang. Wij zeggen dan ook heel vaak 'geen mens is gemiddeld'.

Maar is dat zo? We zijn voor jou nog eens in ons onderzoek gedoken en hebben gekeken of we daar een gemiddelde mens in konden ontdekken. Hoe gaat het met die mens? We keken naar objectieve criteria: leeftijd, opleidingsniveau, positie op de arbeidsmarkt etc. Maar ook naar subjectieve criteria: naar tevredenheid met het leven, vertrouwen in politiek en instituties. Maar ook naar hoe die mens naar de toekomst kijkt: waar maakt die mens zich zorgen over? Hoe staat die mens ten opzichte van het duurzaamheidsvraagstuk? En uit die zoektocht ontstond een persoon. Mag ik je namens de begeleidingscommissie en het hele SCP voorstellen aan Maria: de gemiddelde burger van Nederland. Maria zingt lied als gemiddelde burger.

Kim en Marjolijn

Dank je wel Maria. Maria staat model voor het werk van het SCP en tegelijkertijd natuurlijk helemaal niet. Want zoals Kim de afgelopen 9 jaar duizenden keren heeft gezegd: de gemiddelde burger bestaat niet. Tja Kim, en dan moet je nu nog heel even wachten met zelf praten. Want voordat ik je als laatste spreker aankondig, wil ik graag zelf nog even iets tegen je zeggen.

Wat vond ik de afgelopen jaren geweldig. Ik heb nog nooit zo fijn met iemand samengewerkt. Vanaf dag 1. Ik kan niet uitleggen aan de mensen in de zaal hoe wij elkaar als een soort van vanzelfsprekend aanvullen, verder helpen en in gesprek en samenwerking elkaar pushen en stimuleren tot nog betere inhoud en nog scherper sturen.

Het is een groot goed om samen een directie te vormen met iemand op wie je zo kan vertrouwen, waar je niet mee hoeft te overleggen omdat je zeker weet dat je op dezelfde resultaten stuurt en – nog belangrijker - vanuit dezelfde normen en waarden.

Maar vooral voelde het als er samen voor staan, er samen voor gaan, samen trekken en sleuren, samen nog een keer de boodschap van het SCP verkondigen, samen de DO stukken lezen, samen op pad, samen lachen, samen bellen en appen (en nog meer bellen en appen) en (heel heel soms) samen mopperen, zuchten of klagen.

Soms voelde het als we op pad waren wel een beetje als Peppi en Kokki (of Bert en Ernie voor het jongere publiek) omdat we als we samen op pad gingen precies wisten wie wat ging zeggen en elkaars zinnen konden afmaken. Voor de grap ruilden we dan de rolverdeling wel eens om.

Dus een beter beeld is het beeld dat ik voor altijd mee zal nemen uit een oefening die wij samen deden waarbij we een organisatieopstelling moesten maken. Daar stonden wij rug aan rug in het midden van onze omgeving. Ik ga die rug missen.

Maar beste allemaal, voordat wij hem allemaal moeten missen als directeur van het SCP, wil ik graag uw aandacht voor de laatste spreker van vanavond die in de Volkskrant zegt “ de samenleving legt het af tegen de politiek”. Hij heeft ook vandaag een urgente boodschap. Hij zegt “Als we streven naar een samenleving die meer inclusief en duurzaam is, dan moet het perspectief van burgers nadrukkelijker terugkomen in beleid. En dan moeten de hardnekkige scheidslijnen tussen groepen in de samenleving worden verkleind. Nederland heeft een betrouwbare en rechtvaardige overheid nodig die laat zien dat ze er voor mensen is”. Daarvoor is kennis en inzicht nodig in hoe het echt met mensen gaat, hoe zij de toekomst tegemoet zien en wat het effect van overheidsbeleid is op hun leven. “Alleen op die manier kunnen we ervoor zorgen dat mensen volwaardig en zinvol mee kunnen doen aan de samenleving en niet afhaken. Bovendien kunnen mensen door passend en effectief beleid, en een betrouwbare overheid, zich meer gerepresenteerd voelen bij (politieke) keuzes en meer vertrouwen krijgen in de overheid”. Ik vraag uw applaus voor Kim Putters.